

บทที่ 5

สรุปผลและข้อแนะนำ

การศึกษาลักษณะต่อชุมชนจากการรวมกลุ่มของสตรีในชนบท มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชน อันเป็นผลมาจากการรวมกลุ่มของสตรีในชุมชนชนบทและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกต การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม แหล่งข้อมูลในการวิจัย ได้แก่ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มพ่อบ้านที่ภรรยาเป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มอาชีพ กลุ่มออมทรัพย์ และกลุ่มผู้สูงอายุ ฯลฯ ข้อมูลได้รับการตรวจสอบความสมบูรณ์แยกแยะเป็นหมวดหมู่ วิเคราะห์ และนำเสนอโดยการบรรยาย ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. สภาพทั่วไปของชุมชน

ชุมชนบ้านหัวฝาย หมู่ 3 ตำบลหนองช้างค้ำ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่อุดมสมบูรณ์ในด้านทรัพยากรธรรมชาติ เป็นที่ราบ ใกล้แหล่งน้ำ และการคมนาคมสะดวกสามารถติดต่อสื่อสารกับโลกภายนอกได้รวดเร็ว และได้รับผลจากการพัฒนาของรัฐ จากเดิมที่ทำการเกษตรแบบพึ่งพาตนเอง มาเป็นการปลูกพืชเชิงเดี่ยว คือ ลำไย และเพาะปลูกพืชผักสวนครัวเล็กทำนา จึงต้องซื้อข้าวบริโภคจากนอกชุมชน มีการเลี้ยงสัตว์ไว้เพื่อบริโภคในครัวเรือน เช่น หมู ไก่ สำหรับปลาหาได้จากแม่น้ำปิงเก่าที่มีตลอดปี หมู่บ้านหัวฝายยังคงดำรงชีวิตตามวิถีของชาวล้านนาที่พึ่งพาเครือญาติ มีความสมัครสมานสามัคคีและเอื้ออาทรต่อกัน มีรายได้เฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 20,000 บาท/คน/ปี ผ่านเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน จึงทำให้ชาวบ้านสามารถรวมกลุ่ม เพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนได้ ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี การประกอบอาชีพหลักคือ การทำสวนไม้ผลลำไยเป็นพืชหลัก และสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน เกิดการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ โดยอาศัยการรวมกลุ่มองค์กร ภายในชุมชน

2. การเปลี่ยนแปลงด้านความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชนผลมาจากการรวมกลุ่มของสตรีในชุมชน

จากการที่สตรีเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่มีการจัดตั้งขึ้นในชุมชน ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคม คือ

2.1 การเปลี่ยนแปลงด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวภายหลังจากการรวมกลุ่มของสตรีในชุมชนได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ได้แก่

- การเลี้ยงดูบุตร หลังจากการเข้าร่วมกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร สตรีบ้านหัวฝายยังคงมีบทบาทหน้าที่ในการเลี้ยงดูบุตรเหมือนเดิม ไม่มีการเปลี่ยนแปลง เพราะหน้าที่การเลี้ยงดูบุตร เป็นหน้าที่ของผู้เป็นแม่ อย่างไรก็ตามแม่บ้านที่เข้ากลุ่มได้มีการเปลี่ยนแปลงในด้านการได้ความรู้ใหม่ ๆ จากการเข้าร่วมอบรมในเรื่องโภชนาการ การใช้สารเคมีในการทำเกษตร การปลูกผักปลอดสารพิษ ความรู้ดังกล่าวได้นำมาปรับใช้ในครอบครัว

- การหารายได้ การเข้ากลุ่มแม่บ้านเกษตรกร สตรีแม่บ้านได้มีกิจกรรมการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเช่น การทำลำไยอบแห้ง การเป็นสมาชิกกองทุนเงินออมทรัพย์ ร้านค้า และการรับจ้างทำกิจกรรมแปรรูปผลผลิตของกลุ่ม กิจกรรมดังกล่าวเป็นการเพิ่มรายได้ของครอบครัว

- การใช้แรงงาน ไม่มีผลกระทบต่อการจ้างงานภายในครอบครัวมากนัก แรงงานที่ใช้จะเป็นแรงงานภายในครอบครัวของตนเอง

- การใช้เวลาภายในครอบครัว กลุ่มสตรีแม่บ้านมีเวลาสำหรับครอบครัวน้อยลงเพราะต้องเข้าร่วมทำกิจกรรมของกลุ่ม แต่สตรีก็ยังคงมีบทบาทหน้าที่ในครอบครัว เพราะการเข้ากลุ่มเป็นช่องทางหนึ่งในการหารายได้สำหรับครอบครัว

2.2 ความสัมพันธ์กับเครือญาติ ความสัมพันธ์กับเครือญาติไม่มีการเปลี่ยนแปลงการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในระหว่างเครือญาติยังคงมีอยู่ เช่น การแลกเปลี่ยนแรงงานในการทำเกษตร การมีส่วนร่วมในงานบุญประเพณีต่าง ๆ ตามฤดูกาล และการเยี่ยมเยียนญาติผู้ใหญ่เวลาเจ็บไข้ได้ป่วย หรือยามมีเวลาว่าง เป็นต้น

การรวมกลุ่มของสตรี สร้างความสัมพันธ์ ระหว่างเครือญาติ เป็นไปอย่างแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น เพราะมีกิจกรรมที่ต้องช่วยเหลือกันหรือทำด้วยกันมากขึ้น สตรีที่เข้ากลุ่มจะคำนึงถึงเครือญาติของตนเป็นอันดับแรก นอกจากนี้แล้วกิจกรรมของกลุ่มสตรี ต้องไปร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งภายในและนอกชุมชน ซึ่งอาจต้องอาศัยเครือญาติ ช่วยดูแลบุตรหลานหรือทรัพย์สินสมบัติอื่น ๆ ด้วย เช่น การฝากบ้าน การดูแลคนงานในสวนลำไย การช่วยดูแลสัตว์เลี้ยง การรดน้ำต้นไม้ เป็นต้น

2.3 ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านการสร้างบ้านของชุมชนไม่มีรั้วกันระหว่างบ้านชัดเจน ทำให้ความสัมพันธ์ของคนภายในหมู่บ้านเป็นไปอย่างใกล้ชิดสนิทสนมกัน

สามารถไปมาหาสู่กันได้อย่างสะดวกสบาย การรวมกันของสตรีภายในชุมชน ทำให้ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านดีขึ้น มีโอกาสได้พบปะกันเป็นประจำ มีการช่วยเหลือเกื้อกูล รับรู้ข่าวสารความเคลื่อนไหว จะเป็นเรื่องใหม่ ๆ ในการส่งเสริมอาชีพ มีการแลกเปลี่ยนแรงงานในการประกอบอาชีพ

2.4 ความสัมพันธ์ต่าง ๆ ในชุมชน กลุ่มแม่บ้านและสมาชิกกลุ่มได้มีโอกาสเข้าไปสัมพันธ์กับกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ชุมชนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น กลุ่มเกษตรกร กลุ่มปศุสัตว์ภาพ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มฌาปนกิจศพ กลุ่มเยาวชน มากขึ้นจากเดิม สตรีแม่บ้านได้เป็นสมาชิกกลุ่มอื่น ๆ ด้วย ได้เป็นคณะกรรมการบริหารกลุ่มในการร่วมแก้ไข ปัญหาชุมชน และการช่วยเหลือชุมชนในด้านการจัดกิจกรรม ประเพณี วัฒนธรรม และงานสาธารณประโยชน์ทำให้ชุมชนยอมรับความสามารถของสตรีมากขึ้นกว่าเดิม

2.5 ความสัมพันธ์กับผู้นำชุมชน กลุ่มสตรีแม่บ้านได้เข้าไปมีบทบาทเป็นคณะกรรมการร่วมกับกลุ่ม องค์กรในชุมชน เป็นผู้ประสานงาน โดยตำแหน่งที่รัฐกำหนดให้ และเครือข่ายของกิจกรรมเกี่ยวข้องกันในการบริหาร พัฒนาชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจ และสังคมเกือบทุกกิจกรรมในชุมชน รวมถึงในระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด ทำให้สตรีมีบทบาทเพิ่มขึ้น

3. ผลกระทบทางเศรษฐกิจเป็นผลมาจากการรวมกลุ่มของสตรีในชุมชน

3.1 ด้านรายรับ-รายจ่าย การดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านหัวฝายสามารถเพิ่มกิจกรรมที่มีรายได้ให้กับสมาชิกโดยการนำผลผลิตเกษตรมาแปรรูป เป็นการเพิ่มมูลค่าและเพิ่มรายได้ให้กับสมาชิก ส่วนรายจ่ายนั้นเป็นเรื่องปกติอยู่แล้ว การมีรายได้เพิ่มขึ้นก็มีส่วนทำให้ครอบครัวมั่นคงขึ้น

3.2 การใช้แรงงาน สตรีแม่บ้านมีการใช้แรงงานเพิ่มขึ้น คือเพิ่มจากการประกอบอาชีพปกติของครอบครัว โดยการเข้าร่วมกิจกรรมเพิ่มรายได้ทั้งในและนอกภาคการเกษตร และบางครั้งยังต้องใช้แรงงานในการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

3.3 การใช้เงินทุน มีการใช้เงินทุนเพิ่มขึ้นในการพัฒนาอาชีพ ทั้งในและนอกภาคการเกษตร อย่างไรก็ตามทุนที่ใช้ในการทำกิจกรรมเสริมรายได้ได้จากการกู้ยืมจากกองทุนของชุมชนและจากสถาบันการเงินที่รัฐบาลสนับสนุน

3.4 การแลกเปลี่ยนผลผลิต มีการรวบรวมผลผลิตของสมาชิกกลุ่มเพื่อขาย และการปลูกพืชผักสวนครัวไว้แลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันตามฤดูกาล และการนำผลผลิตมาแปรรูปเพื่อขายหรือบริโภค เพื่อลดค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพ

3.5 การใช้เทคโนโลยี สตรีแม่บ้านมีความรู้และทักษะใหม่ ๆ ในการใช้เครื่องมือ และอุปกรณ์ในการพัฒนาคุณภาพของผลผลิตให้ถูกสุขลักษณะ อนามัย ประหยัดเวลา แรงงานสามารถเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ เพิ่มปริมาณการผลิต และลดต้นทุนการผลิต มีกำไรเพิ่มขึ้น และสามารถควบคุมคุณภาพของผลผลิตให้สม่ำเสมอ

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาผลกระทบต่อชุมชนจากการรวมกลุ่มของสตรีในชนบท ผู้วิจัยได้พบบางประเด็นที่เห็นควรนำมาอภิปรายในที่นี้

เกี่ยวกับบทบาทของสตรีในการพัฒนาชุมชน ผู้วิจัยพบว่าสตรีแม่บ้านที่เข้าร่วมกลุ่มทำกิจกรรมด้วยกัน ได้มีการเปลี่ยนแปลงที่เด่นชัด เช่น ในด้านความรู้และทักษะเกี่ยวกับการทำบทบาทหน้าที่ในฐานะแม่บ้านที่ได้ความรู้ใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ในการประกอบอาชีพ การดูแลบุตรอันเป็นหน้าที่หลัก สตรีที่เข้ากลุ่มกล่าวว่า “ได้ประโยชน์ในการทำหน้าที่ในครอบครัว ในด้านการหารายได้เสริม กลุ่มสตรีมีกิจกรรมเสริมรายได้ การเข้าร่วมกิจกรรมเป็นการเรียนรู้ในการผลิตซึ่งต้องใช้ความรู้ ทักษะ เทคโนโลยี เพื่อเพิ่มมูลค่าของผลิตรวมถึงการหาทุน การจำหน่าย การเข้าร่วมกิจกรรมเหล่านี้ เป็นการเปิดโอกาสให้สตรีได้เกิดการเรียนรู้และสิ่งใหม่ ๆ คือ นอกจากจะช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการรวมกลุ่มแล้ว ยังมีส่วนส่งเสริมให้สตรีมีบทบาทมากขึ้น ทำให้เป็นที่ยอมรับมากขึ้น ทั้งในระดับชุมชนและนอกชุมชน ดังที่บัณฑิต อ่อนดำ (2536) ได้กล่าวเกี่ยวกับการรวมกลุ่มว่า หน้าที่ของกลุ่ม คือต้องตอบสนองให้แก่สมาชิกทางด้านสังคม ทางด้านเศรษฐกิจและการรวมกลุ่มกันเพื่อรองรับเทคโนโลยีจากภายนอก ได้รับความรู้และทักษะ แต่ละคนก็จะกลับไปพัฒนา ปรับปรุงสิ่งที่แต่ละคนต้องการ ใช้กลุ่มไปสู่จุดหมายของตน

ในด้านเศรษฐกิจ การรวมกลุ่มของสตรี เพื่อแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ทำให้กลุ่มได้เรียนรู้ในการหาแหล่งเงินทุน การจัดการเงินทุน การจัดการผลิตที่มีคุณภาพ และการหาตลาดจำหน่าย เพื่อหารายได้การแปรรูป แม้ยังมีขอบเขตจำกัดอยู่ แต่ก็ช่วยให้สมาชิกกลุ่มมีรายได้เสริม และยังช่วยจ้างงานในชุมชนด้วย การรวมกลุ่มแปรรูปผลผลิต จึงเป็นกิจกรรมหนึ่งที่เสริมเศรษฐกิจ ชุมชนให้เข้มแข็งขึ้น ทั้งในด้านรายได้และทางสังคม คือ เมื่อ

เข้ามารวมกลุ่มสตรีกันแล้ว ทำให้เกิดความสัมพันธ์แน่นแฟ้นขึ้นจากเดิม มีความสามัคคีในกลุ่ม ทั้งความสัมพันธ์ในครอบครัว เครือญาติ เพื่อนบ้าน ตลอดจนกลุ่มและองค์กรอื่น ๆ ภายในชุมชน เกิดกลุ่มเครือข่ายทำงานร่วมกันเป็นระบบ มีการช่วยเหลือเกื้อกูล แก้ไขปัญหาชุมชนร่วมกัน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมวางแผน ร่วมรับผลประโยชน์ เอื้ออาทร ดูแลทุกข์สุขและแบ่งปันสิ่งต่าง ๆ ซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดผลดีในการรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมของชุมชน มีการร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน โดยใช้กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรเป็นหลักในการกำหนดบทบาทภารกิจต่อชุมชน ทำให้รื้อฟื้นคุณค่าการช่วยเหลือ เกื้อกูลภายในสังคมให้เป็นแบบเดิม เพราะทุนนิยมทำให้ต่างคนต่างอยู่ มีความสามัคคีในการทำงานร่วมกัน เช่น การค้าประกันนี้ให้เพื่อนสมาชิก เอามื้อเอารวัน สอดคล้องกันแนวคิดความสัมพันธ์ทางสังคม (พิมพวลย์ ปรีดาสวัสดิ์, 2531, หน้า 345,347) ที่ว่า ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกันของบุคคลต่าง ๆ ที่อยู่ในเครือข่ายสังคมนั้น เน้นความสัมพันธ์ในทุก ๆ ด้านที่บุคคลทั้งหมดในเครือข่ายสังคมมีต่อกันในด้านของเศรษฐกิจ เครือญาติ การเมือง สุขภาพอนามัย ส่วนพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมนั้น ได้แก่ การไปมาหาสู่ เยี่ยมเยียน การปรึกษาหารือ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ในการรวมกลุ่มของสตรีไม่ส่งผลให้พ่อบ้านลดบทบาทหน้าที่ในการประกอบอาชีพสังคม สาธารณประโยชน์ต่อครอบครัวและชุมชนแต่อย่างใด พ่อบ้านยังคงปฏิบัติหน้าที่ภารกิจเหมือนเดิม ซึ่งในภารกิจการประกอบอาชีพส่วนใหญ่ทางด้านการเกษตรนั้น ปัจจุบันมีความจำเป็นที่จะต้องจัดการดูแลเพิ่มขึ้น เพื่อให้ผลผลิตมีปริมาณและคุณภาพดีตามที่ตลาดต้องการ ทำให้พ่อบ้านเพิ่มเวลา จัดการและแสวงหาความรู้ ข่าวสาร เทคโนโลยีใหม่ ๆ มาปรับใช้ในอาชีพของตนเอง ในบางกิจกรรมสตรีจะเข้ามามีบทบาทช่วยเหลือมากขึ้น เช่น การแปรรูปผลผลิตเกษตรสำหรับกิจกรรมด้านสังคมและสาธารณประโยชน์ของชุมชน พ่อบ้านยังคงร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ช่วยเหลืองานของชุมชนเหมือนเดิม แต่สำหรับสตรีมีบทบาท ภารกิจเพิ่มขึ้นจากเดิม ทั้งงานในครอบครัว งานสังคม และสาธารณประโยชน์ของชุมชน

ข้อเสนอแนะ

1. การนำผลการวิจัยไปใช้

จากการศึกษาเรื่องผลกระทบต่อชุมชนจากการรวมกลุ่มของสตรีในชนบท พบว่าการรวมกลุ่มของสตรีทำให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีขึ้น เห็นชัดเจนจากการที่สตรีได้มีโอกาสได้เข้าไปมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมผลประโยชน์กับกลุ่ม องค์กรต่าง ๆ และชุมชนเกิด

อาชีพใหม่ ๆ สร้างงาน สร้างรายได้เพิ่มเติมได้ในระดับหนึ่ง ก่อเกิดอำนาจในการต่อรองกับ องค์กร รัฐ และเอกชนต่าง ๆ ได้ ทำให้เกิดกลุ่มธุรกิจชุมชนขึ้น ทำให้ได้รับการยอมรับใน สถานภาพและบทบาทของสตรีมากขึ้น สามารถพึ่งพาตนเองได้ และก่อให้เกิดความสัมพันธ์ ที่ดีระหว่างกันภายในครอบครัว กลุ่มสตรี กลุ่ม องค์กรต่าง ๆ ที่อยู่ในชุมชน และผู้ที่อยู่ใน ชุมชนร่วมกัน มีการประสานงานและทำกิจกรรมร่วมกัน พัฒนา ทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้าน สังคม และสาธารณประโยชน์ของชุมชนให้ดีขึ้น เกิดระบบเครือข่ายในการทำงานที่ชัดเจน บนพื้นฐานระบบเครือข่าย เพื่อนบ้าน ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีความสามัคคี ช่วยเหลือ กันและกัน ข้อมูลเหล่านี้เป็นการยืนยันว่าการรวมกลุ่มสตรี และมีกิจกรรมที่เหมาะสมอย่าง ต่อเนื่อง สามารถเพิ่มความรู้ ความชำนาญ และโลกทัศน์ของสตรีให้กว้างขวางขึ้น ทำให้ สตรีได้เข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจ และสังคมได้มากขึ้น หน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง เช่น กรมส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมสหกรณ์การเกษตร กรมพัฒนาชุมชน กรมการศึกษานอกโรงเรียน สามารถนำเอาแนวคิดและกิจกรรมการรวมกลุ่มไปใช้ในการรวม กลุ่มสตรีหรือกลุ่มอื่น ๆ ในชุมชนได้

2. การวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยผลกระทบจากการรวมกลุ่มของสตรีในด้านความสัมพันธ์และ เศรษฐกิจ เป็นการศึกษาเฉพาะกลุ่มของสตรีที่จัดตั้งโดยกรมส่งเสริมการเกษตรเป็นหลัก ใน ความเป็นจริงสตรีได้เข้าไปมีบทบาทในชุมชนหลายด้าน เช่น ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการศึกษา เป็นต้น จึงควรมีการศึกษาการมีส่วนร่วมของสตรีในด้านต่าง ๆ ให้กว้างขวาง ขึ้น เป็นการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับบทบาทของสตรีให้มากยิ่งขึ้น เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนา สตรีต่อไป